

УДК 351.851

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.16>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Сайипов Р.Ч.,

*аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

Сайипов Р.Ч. Оперативно-розшукове забезпечення протидії злочинності в оборонно-промисловому комплексі України.

Оборонно-промисловий комплекс є складовою сектору безпеки та оборони України основним завданням якого є реалізація механізмів державно-приватного партнерства та військово-технічного співробітництва з іноземними державами для виробництва, постачання нових та модернізації існуючих зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, що відповідає потребам Збройних сил України та інших органів сектору безпеки і оборони, а також для підвищення експортного військово-промислового потенціалу країни.

Здійснено систематизацію кримінальних правопорушень, що вчиняються в оборонно-промисловому комплексі України, з розподілом на: корисливі посягання на власність (ст. 185, 191 КК України) та службові зловживання (ст. 364, 364-1, 365-2, 366, 367, 368, 369-2 КК України); економіко-кримінальні диверсії, які підривають економічну безпеку та обороноздатність країни (ст. 330 та 333 КК України) – неконтрольоване переміщення через державний кордон України інформації та виробів оборонного значення, що є державною таємницею або підлягають особливому експортному контролю; оборонно-промисловий комплекс, як об'єкт деструктивного впливу з боку ворожих зовнішньополітичних агентів, може стати причиною злочинів проти інтересів держави та національної безпеки, таких як розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України), шпигунство (ст. 114 КК України), державна зрада (ст. 111 КК України) та диверсії (ст. 113 КК України).

Проведений аналіз кримінальної ситуації в оборонно-промисловій сфері засвідчив необхідність впровадження комплексного, системного кримінально-обструктивного впливу, у тому числі оперативно-розшукового характеру. В такій воєнно-промисловій галузі характерним є професійне приховування злочинних дій фігурантами шляхом використання мережі недержавних господарюючих суб'єктів та корупційних зв'язків. Латентність тінізованих схем розкрадання, що здійснюється за участі незаконно діючих суб'єктів господарювання визначає пріоритетність роботи оперативних підрозділів щодо виявлення та документування ознак вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері.

Ключові слова: оборонно-промисловий комплекс, оборона, безпека, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукове забезпечення, збройна агресія, озброєння, національна безпека.

Sayıpov R.Ch. Operational investigative support for countering crime in the defense-industrial complex of Ukraine.

The defense-industrial complex is a component of the security and defense sector of Ukraine, the main task of which is the implementation of mechanisms of public-private partnership and military-technical cooperation with foreign countries for the production, supply of new and modernization of existing types of weapons, military and special equipment that meet the needs of the Armed Forces of Ukraine and other bodies of the security and defense sector, as well as to increase the export military-industrial potential of the country.

Systematization of criminal offenses committed in the defense-industrial complex of Ukraine was carried out, divided into: self-interested encroachments on property (Articles 185, 191 of the Criminal Code of Ukraine) and abuse of office (Articles 364, 364-1, 365-2, 366, 367, 368, 369-2 of the Criminal Code of Ukraine); economic and criminal sabotage that undermines the economic

security and defense capability of the country (Articles 330 and 333 of the Criminal Code of Ukraine) – uncontrolled movement across the state border of Ukraine of information and products of defense importance that are state secrets or subject to special export control; the defense-industrial complex, as an object of destructive influence by hostile foreign policy agents, can become the cause of crimes against the interests of the state and national security, such as disclosure of state secrets (Article 328 of the Criminal Code of Ukraine), espionage (Article 114 of the Criminal Code of Ukraine), treason (Article 111 of the Criminal Code of Ukraine) and sabotage (Article 113 of the Criminal Code of Ukraine).

The conducted analysis of the criminal situation in the defense-industrial sphere proved the need for the implementation of a complex, systematic criminal-obstructive influence, including an operational-investigative one. Professional concealment of criminal actions by the participants through the use of a network of non-state economic entities and corruption connections is characteristic of such a military-industrial sector. Latency of tinted embezzlement schemes, carried out with the participation of illegally operating business entities, determines the priority of the work of operational units in identifying and documenting signs of criminal offenses in this area.

Key words: defense-industrial complex, defense, security, operative-search activity, operational-search support, armed aggression, armament, national security.

Постановка проблеми. Наразі тероризм, що походить від історичного ворога України, призводить до постійного зростання військових потреб держави, які вітчизняний оборонно-промисловий комплекс не в змозі адекватно задовольнити через виникнення феномену кримінальної дійсності. На ситуаційне ускладнення, поряд із факторами, що мають суто корупційний характер і активізувалися після відновлення оборонної промисловості, вплинув сплеск привласнення, розтрата майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, колабораціонізму, шпигунства та іншої диверсійно-розвідувальної діяльності у 2022-2023 роках як на території України, так і цілеспрямовано на об'єктах оборонно-промислового комплексу.

Злочинність у сфері оборонно-промислового комплексу підриває основи національної безпеки, збільшуючи ризик вчинення загальнокримінальних тяжких й особливо тяжких злочинів (державна зрада, шпигунство, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, корупційні кримінальні правопорушення тощо) зумовлюючи воєнні злочини відносно населення України. Тому протидія злочинності в оборонно-промисловому комплексі України є однією з стратегічних задач, а оперативно-розшукова діяльність – головний напрям виявлення та документування кримінальних протиправних діянь у цій сфері. Важливість оборонно-промислового комплексу як об'єкту оперативно-розшукового забезпечення в умовах воєнного стану сприяє не тільки правопорядку, а й сталості економічного розвитку, потреб армії в тилу і на фронтах, військово-технічному розвитку.

Мета дослідження. Визначити можливості оперативно-розшукового забезпечення протидії злочинності в оборонно-промисловому комплексі України.

Стан опрацювання проблематики. Фундаментальні та прикладні проблеми розробки нових та вдосконалення наявних заходів протидії кримінальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі були предметом розгляду С.А. Кожушка, О.Р. Мулик, А.О. Сарат, Я.І. Федорчук; у контексті забезпечення воєнної та економічної безпеки, розвиток оборонної промисловості розглядався у роботах В.В. Бадрака, І.В. Барановської, В.М. Бегми, Т.В. Момот, В.І. Мунтіяна, В.А. Предборський, П.О. Толок та ін., а правовий статус суб'єктів управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі досліджувала А.С. Ярусевич.

Разом з тим, варто констатувати, жодного разу питання оперативно-розшукового забезпечення протидії злочинності в оборонно-промисловому комплексі не ставали предметом окремого комплексного дослідження, а відтак.

Виклад основного матеріалу. Національним інтересам України відповідає стабільний розвиток національної економіки, інтеграція країни в європейський економічний простір, а також розвиток рівноправного та взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Для забезпечення економічних інтересів необхідно формувати та реалізовувати стратегічний курс у сфері економічної безпеки, який має бути спрямований на сталий розвиток конкурентоспроможності, а також на поступове зміцнення економічної стійкості та захищеності національної економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз [1].

Безпека на рівні суспільної свідомості розглядається як відсутність небезпеки, збереження або надійності, і це поняття охоплює різноманітні процеси, як природні, так і соціальні. Відповідна категорія не лише відображає специфічні властивості певного феномену в конкретній сфері діяльності, але й включає загальні та типові характеристики всіх аспектів життєдіяльності людини та суспільства, які в сукупності спрямовані на виживання соціальної системи, особи, суспільства та держави.

Національна безпека в єдиній системі безпеки відіграє вирішальну роль. Це пояснюється тим, що інтереси як окремих осіб, так і колективів можуть бути захищені лише в межах держави за допомогою її політичних, юридичних та економічних механізмів і інститутів влади. Що стосується регіональних і глобальних інтересів, то лише держави є суб'єктами відносин на цих рівнях, оскільки сучасне людство складається з держав. Здатність забезпечити баланс інтересів на всіх рівнях у різних сферах життєдіяльності (політичній, економічній, військовій тощо) залежить, перш за все, від готовності та можливостей держави виконати цю функцію [2, с. 225-226].

Гарантування безпеки особи, суспільства та держави від злочинних загроз є найважливішим завданням усіх інститутів державної влади в Україні. Згідно зі статтею 1 Основного закону, Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою, а в статті 3 підкреслюється, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека є найвищими соціальними цінностями. Права і свободи людини, а також їх гарантії визначають суть і напрямки діяльності держави, яка несе відповідальність перед людиною за свої дії [3]. Важливість визнання суверенності та незалежності на рівні однієї з основних норм Українського суспільного договору важко переоцінити. Проте ще складніше забезпечити їх дотримання, реалізацію та підтримку, особливо в умовах серйозних викликів воєнно-політичного, інформаційного та соціально-економічного характеру, а також агресивного втручання іноземних держав у внутрішні справи України, що загрожує її територіальній цілісності та недоторканності кордонів. Саме в таких умовах стає очевидною важливість потужностей вітчизняного оборонно-промислового комплексу.

Оборонно-промисловий комплекс України є складовою частиною сектору безпеки та оборони, основним завданням якого є забезпечення оперативних можливостей сил і засобів цього сектору через постачання нових зразків озброєння, а також модернізацію існуючої військової та спеціальної техніки. Згідно з законом України «Про національну безпеку України», цей комплекс охоплює сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій у сфері промисловості та науки, які займаються розробкою, виробництвом, модернізацією та утилізацією продукції військового призначення, а також надають послуги в інтересах оборони для забезпечення сил безпеки та оборони, здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, а також надають послуги військового призначення в рамках військово-технічного співробітництва з іншими країнами [4].

Як бачимо, оборонно-промисловий комплекс України є важливою галуззю економіки, яка не лише представляє інноваційні елементи господарської системи, але й формує науково-виробничу основу для суверенізації державної влади, забезпечуючи потреби українських збройних сил у техніці та озброєнні як засобах стримування та протидії військовій агресії з боку РФ. Проте, в цій сфері нерідко трапляються випадки злочинних порушень з боку службових осіб, які пов'язані з тіньовими схемами з представниками державної влади, контролюючими органами, військово-комерційними структурами та організованими злочинними угрупованнями. Це призводить до конвертації мільйонних прибутків за участю як легальних, так і фіктивних суб'єктів господарської діяльності, а також до відтоку капіталу за межі країни. Злочинність в оборонно-промисловому комплексі підриває основи національної безпеки, збільшуючи вразливість населення України до злочинів агресії, воєнних та інших злочинів [5, с. 115-116].

Однак, зміст оборонно-промислового комплексу визначається не лише його потужностями та обіговими коштами, а й важливістю розташування виробленої продукції на території України, контролем за її переміщенням, а також за розголошенням інформації, що використовується для виготовлення цієї продукції. Таким чином, оборонно-промисловий комплекс можна розглядати як специфічне інформаційне поле та галузь знань, що потребує контролю з боку держави, зокрема через законодавство про кримінальну відповідальність та систему кримінальної юстиції.

Варто зазначити, що посадові особи в цій сфері часто вчиняють злочини, пов'язані з тіньовими схемами, співпрацюючи з представниками державних органів, контролюючими структурами, військово-комерційними підприємствами та організованими злочинними угрупованнями. Це при-

зводить до конвертації мільйонних прибутків за участю як легальних, так і фіктивних суб'єктів господарської діяльності, а також до відтоку капіталу за межі країни. Злочинність у сфері воєнно-промислового господарювання підриває основи національної безпеки, підвищуючи вразливість населення України до злочинів агресії, воєнних та інших правопорушень [6, с. 107-108].

Це все призводить до посилення загрози національній та економічній безпеці країни, що особливо відчувається в умовах воєнного стану. Зокрема, за офіційними даними, протягом п'яти років (2019–2023 рр.) було зафіксовано 264 839 кримінальних правопорушень економічного характеру, з яких 5285 – у сфері оборони, що становить приблизно 2 % від загальної кількості економічних злочинів. До суду з обвинувальним актом було направлено лише 2522 справи. Динаміка економічних злочинів у сфері оборони у 2022-2023 роках показала найнижчі показники за ряд років (за винятком базового 2018 року). Темп приросту, розрахований ланцюговим методом у 2022 році, склав – 15,9 %, що пов'язано з військовою агресією з боку рф. Найвищий показник спостерігався у 2020 році – +32,6 %.

Чисельність виявлених випадків учинення основного корупційного кримінального правопорушення – *прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою* (ст. 368 України) у 2013–2016 рр. змінювалася несуттєво та становила в середньому 140 фактів. У 2017–2018 рр. вона зросла до 218 (+32,2 %), а в останні роки постійно збільшувалася та у 2023 р. дорівнювала 260, що майже у два рази більше, ніж у 2016 р., та на 36,9 % нижче за показник попереднього року. У 2022 р. дуже суттєво зменшилася кількість установлених фактів найбільш поширених діянь у цій сфері – випадків *службового підроблення* (ст. 366 КК України). Після скорочення у 2015-2016 рр. з 353 до 156 (–68 %), у 2017 р. їх кількість зросла на 15,1 % до 172 та наступного року залишилася без змін. У 2019 р. вона знизилася до 150 (–16,7 %), 2020 р. – зросла до 167 (+13,1 %), у 2021 р. знову зменшилася до 132 (–14,2 %) а в період 2022-2023 рр. цей показник скоротився одразу на 36,2 % та дорівнював 8. Ситуація зі встановленням фактів *службової недбалості* (ст. 367 КК України) була трохи іншою. У 2013–2018 рр. їх кількість мало змінювалася та знаходилася на рівні трохи менше 130 випадків щороку. У 2019 р. вона зросла на 14,7 % до 168, а в 2020 р. знизилася до 120 (–24,5 %). У наступному році число цих діянь трохи збільшилося до 136 (+5,8 %), а у 2022 р. знову мало місце зменшення до 129 (–3 %) та збільшення до 145 у 2023 р. (+7 %) [6; 7].

Загалом динаміка кримінальних правопорушень у сфері оборони характеризується щорічними коливаннями позитивних і негативних темпів зростання, з загальною тенденцією до підвищення рівня [7, с. 178-179]. Коефіцієнт кримінальної інтенсивності закріпився за такими кримінальними правопорушеннями як: державна зрада (+70 %), шпигунство (+64 %), розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (+45 %), одержання неправомірної вигоди службовою особою (+22 %), службова підробка (+31 %), службова недбалість (+26 %) тощо [6].

Для оборонно-промислового комплексу характерним є кваліфіковане приховування слідів та ознак кримінально каранних дій (частка латентної злочинності в цій сфері становить 70–80 %) шляхом використання мережі різних недержавних господарюючих суб'єктів, які займаються бізнесом у військовій сфері. Це включає підроблення проектно-кошторисної, реєстраційної та дозвільної документації, ігнорування норм і правил безпеки, неправомірний доступ до інформації в автоматизованих телекомунікаційних мережах, а також застосування вдосконалених технологій відмивання злочинних доходів, що значно ускладнює своєчасне виявлення та документування таких правопорушень [8, с. 141-142].

Як зазначає Я.І. Федорчук, що зважаючи на помилки і прогалини як у статистичній звітності (до 2016 р. статистичний облік кримінальних правопорушень за формою Ф № 1-ОЗ взагалі не здійснювався), так і в діяльності правоохоронних органів, загальнодоступні статистичні показники на сьогодні – це лише орієнтовний показник криміногенної обстановки. З метою вдосконалення кримінальної статистики, подальшого наукового забезпечення досліджуваного напрямку та зменшення рівня латентності необхідно вжити низку необхідних елементарних технічних заходів, а саме: офіційно закріпити перелік кримінально каранних діянь, які необхідно кваліфікувати як кримінальні правопорушення, вчинені в оборонно-промисловому комплексі; доповнити офіційно затверджені форми Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі та Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, відповідними розділами, які враховують названі нами позиції; розробити методичні рекомендації, що спрямовані на впровадження

максимально чіткого та єдиного для всіх правоохоронних структур алгоритму збору, обробки та фіксації інформації про факти кримінальних правопорушень, учинених в оборонно-промисловому комплексі [6, с. 121].

Сучасний оборонно-промисловий комплекс України є ключовим елементом економіки, який не лише впроваджує інноваційні рішення в господарську систему, але й створює науково-виробничу базу для зміцнення державної влади, задовольняючи потреби українських збройних сил у техніці та озброєнні для стримування та відсічі військової агресії з боку РФ. Проте, посадові особи в цій сфері часто вчиняють злочинні порушення своїх обов'язків, залучаючи до тіншових схем представників державних органів, контролюючих структур, військово-комерційних компаній та організованих злочинних угруповань. Це призводить до конвертації мільйонних прибутків за участю як легальних, так і фіктивних суб'єктів господарської діяльності, а також до відтоку капіталу за межі країни. Злочинність в оборонно-промисловому комплексі підриває основи національної безпеки, збільшуючи вразливість населення України до злочинів агресії, воєнних та інших правопорушень. Усе це створює додаткові загрози національній та економічній безпеці держави, що особливо відчувається в умовах воєнного стану [9, с. 107-108].

Тому, збільшення кількості кримінальних правопорушень, посилення рівня й масштабів їх учинення, ігнорування проблеми корупції в умовах воєнного стану як з боку законодавця, так і з боку правоохоронних органів, а отже, безкарність основної маси корупціонерів, закономірно викликає обурення в суспільстві. Саме тому в засобах медіа набувають популярності заклики щодо посилення засобів захисту державних інтересів, суспільних відносин, власності тощо. Діяльність по забезпеченню безпеки виникає як соціальний феномен щодо подолання суперечностей між об'єктивною реальністю – небезпекою і потребами особи, соціальних груп, суспільства і держави на засадах запобігання, локалізації та обмеження. Небезпека як така є об'єктом управлінської діяльності по усуненню загроз. До предмета цієї діяльності слід віднести конкретні загрози небезпеки (військові, політичні, економічні та ін.), а також конкретні матеріальні носії цих загроз (природні, соціально-економічні та інші явища).

До кримінальних правопорушень, що вчиняються в оборонно-промисловому комплексі України слід віднести:

1) корисливі посягання на власність (ст. 185, 191 КК України) та службові зловживання (ст. 364, 364-1, 365-2, 366, 367, 368, 369-2 КК України). Зокрема, деякі злочини, такі як ст. 191 КК України – привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадання), пов'язані з іншими кримінальними правопорушеннями, зокрема службовими зловживаннями;

2) економіко-кримінальні диверсії, які підривають економічну безпеку та обороноздатність країни (ст. 330 та 333 КК України). Це включає неконтрольоване переміщення через державний кордон України інформації та виробів оборонного значення, що є державною таємницею або підлягають особливому експортному контролю. Специфіка цих злочинів полягає в тому, що оборонно-промисловий комплекс визначається не лише потужностями та обіговими коштами, а й контролем за переміщенням продукції та інформації, що використовується для її виготовлення;

3) оборонно-промисловий комплекс, як об'єкт деструктивного впливу з боку ворожих зовнішньополітичних агентів, може стати причиною злочинів проти інтересів держави та національної безпеки, таких як розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України), шпигунство (ст. 114 КК України), державна зрада (ст. 111 КК України) та диверсії (ст. 113 КК України). Ці злочини свідчать про політико-кримінальний вплив на національну безпеку через використання елементів оборонно-промислового комплексу, який стає функціональною одиницею агресивних дій іноземних держав, що кваліфікуються як злочини проти основ національної безпеки [10].

Оборонно-промисловий комплекс України складається з органів державного управління, підприємств, установ і організацій, які займаються розробкою, виробництвом, модернізацією та утилізацією продукції військового призначення, а також наданням послуг для забезпечення оборони, оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і оборони. Крім того, він здійснює постачання товарів військового призначення та подвійного використання, а також надає послуги військового призначення в рамках військово-технічного співробітництва з іншими державами [11, с. 215-216].

Слід зазначити, що будь-яка сфера, пов'язана з управлінням фінансами, особливо державними, має підвищені корупційні ризики. Неналежний оперативно-розшуковий супровід функціону-

вання оборонно-промислового комплексу в Україні призвів до виникнення проблеми вчинення кримінальних правопорушень службовцями. Особливо виражена латентність спостерігається на посадах категорії «А», тобто у найвищому корпусі державної служби.

Важливо підкреслити, що в оборонно-промисловому комплексі характерним є професійне приховування злочинних дій фігурантами шляхом використання мережі недержавних господарюючих суб'єктів та корупційних зв'язків. Латентність незаконної господарської діяльності та кримінальних правопорушень, що здійснюються за участю незаконно діючих суб'єктів у сфері оборонно-промислового комплексу України, визначає пріоритетність роботи оперативних підрозділів щодо виявлення ознак вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері [12, с. 59].

Отже, оперативно-розшукове забезпечення безпеки оборонно-промислового комплексу України в умовах воєнного стану є одним із ключових напрямів забезпечення національної безпеки, підвищення обороноздатності країни та зміцнення захищеності громадян. Ступінь криміналізації цієї галузі, досягнутий за роки незалежності, підтверджує необхідність впровадження широко-масштабного, системного оперативно-розшукового впливу, який ґрунтуватиметься на оперативно-розшукових заходах виявлення кримінальних правопорушень та документування кримінальних правопорушень, що вчиняються у такій воєнно-промисловій галузі.

Висновки. Підводячи підсумки наголосимо, що відповідно до Конституції України, країна визначається як суверенна, незалежна, демократична, соціальна та правова держава. Важливість визнання суверенності та незалежності на рівні однієї з основних установчих норм Українського суспільного договору важко переоцінити. Проте, ще складніше забезпечити її дотримання, реалізацію та збереження, особливо в умовах серйозних викликів воєнно-політичного, інформаційного та соціально-економічного характеру, а також агресивного втручання іноземних держав у внутрішні справи України, що порушує норми міжнародного права, і загрози територіальній цілісності та недоторканності кордонів. У цих умовах особливо важливою стає роль потужностей вітчизняного оборонно-промислового комплексу.

Оборонно-промисловий комплекс є складовою сектору безпеки та оборони України основним завданням якого є реалізація механізмів державно-приватного партнерства та військово-технічного співробітництва з іноземними державами для виробництва, постачання нових та модернізації існуючих зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, що відповідає потребам Збройних сил України та інших органів сектору безпеки і оборони, а також для підвищення експортного військово-промислового потенціалу країни. Така галузь є однією з найважливіших у економіці України, виконуючи як загальноекономічні, так і соціально-гуманітарні й безпекові функції. І хоча окреслені функції проявляються у наповненні державного бюджету, підтримці робочих місць та соціальному забезпеченні працівників, надзвичайно важливого значення в умовах воєнного стану набула саме безпекова функція для збереження української державності.

Водночас, рівень криміналізації цієї сфери, досягнутий ще за роки незалежності, вказує на необхідність впровадження комплексного, системного кримінально-обструктивного впливу, у тому числі оперативно-розшукового характеру. В оборонно-промисловому комплексі характерним є професійне приховування злочинних дій фігурантами шляхом використання мережі недержавних господарюючих суб'єктів та корупційних зв'язків. Латентність незаконної господарської діяльності та кримінальних правопорушень, що здійснюються за участю незаконно діючих суб'єктів у сфері оборонно-промислового комплексу України, визначає пріоритетність роботи оперативних підрозділів щодо виявлення та документування ознак вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серп. 2021 р. Указ Президента № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>.
2. Кожушко С.О. Феномен злочинності в оборонно-промисловому комплексі України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 224–233.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Про національну безпеку України : Закон від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.

5. Ярусевич А.С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі: дис. ...док. філософ. 081. Суми. 2023. 240 с.
6. Федорчук Я.І. Запобігання кримінальним правопорушенням в оборонно-промисловому комплексі України: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ. 2024. 202 с.
7. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції. 2021 рік: монографія / авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Г. Кулик, І.В. Наумова та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. М.Г. Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 340 с.
8. Кожушко С.О. Криминологічні засади протидії злочинності в оборонно-промисловому комплексі України: дис. ...док. філософ. 081. Харків. 2021. 240 с.
9. Сергієвський С.К. Кримінальна відповідальність за державну зраду: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2021. 205 с.
10. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
11. Предборський В.А. Детінізація економіки: у контексті трансформаційних процесів: монографія. К.: Кондор, 2004. 690 с.
12. Потьомкіна М. Теоретико-правові засади господарських правовідносин у сфері оборонної промисловості України. Частина перша. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. 2. С. 58–62.